

Варађанин Тања*

<https://orcid.org/0000-0003-0070-3446>

Станковић Марија**

<https://orcid.org/0000-0001-7171-4439>

Станковић Марко***

<https://orcid.org/0000-0002-4238-479X>

УДК: 347.426.6:343.296

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2601077V

Примљено: 23. септембар 2025.

Одобрено за објаву:

25. новембар 2025.

Странице: 78–93

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ ЗА ПРЕТРПЉЕНЕ ДУШЕВНЕ БОЛОВЕ ЗБОГ НЕОСНОВАНОГ ЛИШЕЊА СЛОБОДЕ И НЕОСНОВАНЕ ОСУДЕ

АПСТРАКТ: Накнада нематеријалне штете због претрпљених душевних болова услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде представља један од облика (видова) накнаде нематеријалне штете. Уставом Републике Србије (2006) непосредно су зајемчена основна права и слободе сваког лица. Забрањена је повреда психофизичког интегритета личности. Свако има право на личну слободу и безбедност (члан 27, став 1 Устава РС). Лишење слободе је допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом. У случају неоснованог лишења слободе или неосноване осуде, оштећеном лицу је угрожена слобода, достојанство, а тиме и углед у друштву. Иако постоји презумпција невиности, сам поступак представља nelaгоду и стресно искуство за лице против кога се води.

* Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: tanja.varadjanin@pravni-fakultet.info

** Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: marija.stankovic@pravni-fakultet.info

*** Ванредни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, имејл: marko.stankovic@pravni-fakultet.info

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Лице трпи душевне болове услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде. Имајући у виду наведено, циљ рада је да се, на основу законске регулативе и актуелних судских решења, уопштена решења прикажу концизније и прегледније, као и сам поступак остваривања права на овај вид накнаде нематеријалне штете. Приоритет рада је и да се појасне субјективне и објективне околности које суд цени при доношењу одлуке о висини накнаде и основаности захтева оштећеног лица за накнаду нематеријалне штете и укаже на неуједначену судску праксу коју би требало хармонизовати.

Кључне речи: нематеријална штета, неосновано лишење слободе, неоснована осуда, новчана накнада.

1. Увод

У случају повреде психофизичког интегритета личности, оштећеном лицу припада право на накнаду штете. Основна два облика накнаде штете јесу накнада материјалне и нематеријалне штете. У односу на материјалну штету која је егзактна, прилично одређена, питање накнаде нематеријалне штете било је дуго времена спорно питање.

Пре ступања на снагу Закона о облигационим односима из 1978. године (у даљем тексту ЗОО), накнада нематеријалне штете досуђивала се ретко. Разлог наведеног јесте то што ни теоријска, а ни судска пракса нису имале јасан став према начину, обиму и висини одређивања накнаде нематеријалне штете.

У правној доктрини развиле су се две струје – позитивна и негативна. Присталице негативног става према накнади нематеријалне штете своје аргументе истицали су у погледу немогућности да се психофизички болови могу новчано изразити, те да се на тај начин унижавају основна људска добра. Мишљења су да се на тај начин лична добра поистовећују са новцем и става су да би крајње неморално било примити новац за повреду истих. Истичу да су лична добра заштићена кривичним поступком.

Присталице афирмативног става према накнади нематеријалне штете слажу се да је утврђивање обима и висине накнаде нематеријалне штете изазовно за суд, али истичу и да се не сме занемарити чињеница да је лицу нарушена психичка равнотежа, те би му зато требало пружити сатисфакцију у одређеним износима, што се не одређује по економским мерилима, већ по правичности.

Ступањем на снагу ЗОО, чланом 200, ставом 2 прописано је да суд приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, води рачуна о значају повређеног добра и циљу којем служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Према мишљењу Оливера Антића, а заснованом на одредбама ЗОО, последице нематеријалне штете могу се отклонити на два начина, и то моралном (нематеријалном) сатисфакцијом и новчаном (материјалном) сатисфакцијом. Сходно одредби члана 199 ЗОО, морална сатисфакција огледа се у објављивању пресуде, односно исправке, или у наређењу да штетник повуче изјаву којом је повреда учињена, или што друго чиме се може остварити сврха која се постиже накнадом. Новчана, тј. материјална сатисфакција огледа се у досуди одређеног износа новца оштећеном лицу, које новац може искористити за лично задовољење.

Истражујући предмет анализе рада, изводи се закључак да је накнада у новчаном износу заступљенија у судској пракси него морална сатисфакција.

2. Неосновано лишење слободе и неоснована осуда

Устав Републике Србије (2006, у даљем тексту: Устав), у члану 35, прописује да свако ко је без основа или незаконито лишен слободе, притворен или осуђен за кажњиво дело има право на рехабилитацију, накнаду штете од Републике Србије и друга права утврђена законом. У члановима 27–34 Устава садржана су правила која се односе на право сваког лица на слободу и безбедност, на начин поступања према лицу лишеном слободе, те на право одбране, на хитност поступања, судску заштиту, ограничења у вези са временским трајањем лишења слободе (укључујући у то и притвор као меру обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку), те на правила о претпоставци невиности, као и на право на правично суђење, које подразумева и забрану ретроактивне примене закона и суђења – *ne bis in idem* (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 368).

Неосновано лишење слободе представља неосновано ограничење слободе кретања услед неоснованог одређивања притвора или у случају неоснованог лишења слободе кретања у кривичном поступку (Радованов, 2008, стр. 297). Уколико се у обновљеном кривичном поступку или жалбеном поступку покаже да је осуда неоснована или да је лишење слободе неосновано, тада оштећено лице има право да захтева

новчану накнаду, односно моралну сатисфакцију у виду објављивања ослобађајуће пресуде (Радованов, 2008, стр. 297).

Закоником о кривичном поступку из 2011. године (у даљем тексту ЗКП) прописано је у члану 2, у ставу 1, у тачки 23 да се под лишењем слободе подразумева хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са овим законом, урачунава у притвор.

Чланом 18 ЗКП-а, нормирано је да лице које је неосновано лишено слободе или осуђено за кривично дело има право на накнаду штете од државе и друга права прописана законом. Држава одговара за накнаду штету по основу објективне одговорности (члан 172 ЗОО).

Сходно државној одговорности по основу члана 172 ЗОО, интересантно је Решење Апелационог суда у Београду¹, у којем се наводи да су за утврђивање одговорности Републике Србије, према члану 172 ЗОО, битне све околности, чињенице и разлози у вези са одређивањем притвора односно у вези са његовом законском основом, са његовим продужавањем из истих разлога због којих је и одређен, као и са понашањем тужиоца као окривљеног и његовим односом према утврђивању правог стања ствари у вези са покренутом истрагом.

Из образложења: „[...] Према одредби члана 560, према ставу 3 Законика о кривичном поступку (2011), право на накнаду штете не припада лицу које је било у притвору, које је својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Овом одредбом искључено је право на накнаду штете и поред тога што у односу на притворено лице није дошло до покретања кривичног поступка, или је поступак обустављен правноснажним решењем, или је правноснажном пресудом ослобођен од оптужбе или је оптужба одбијена. Право на накнаду штете из става 1, члана 560 ЗКП-а искључено је, јер је то лице својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Да би оштећени имао право на накнаду штете због неоснованог лишења слободе морају се кумулативно испунити услови прописани чланом 560 ЗКП-а односно морају постојати претпоставке из става 1 ове законске одредбе, и да не наступе у закону односно у ставу 3 прописане негативне претпоставке које се тичу понашања оштећеног, као осумњиченог или окривљеног. Сагласно наведеном, накнада штете се неће досудити онда када је оштећени својим недопуштеним поступцима проузроковао лишење слободе, с тим што се недозвољени поступак притвореног мора

¹ Решење Апелационог суда у Београду, Гж 5736/2011 од 1. 2. 2012.

посебно доказати у парници ради накнаде штете. Под недозвољеним поступцима оштећеног може се сматрати свакако понашање које није усмерено на утврђивање правог стања, као на пример, скривање или покушај бекства, што су посебни разлози за одређивање притвора према одредбама члана 142 ЗКП-а.

Из разлога побијане пресуде произилази да је против тужиоца покренута истрага 18. 6. 2001. године, а 29. 3. 2002. године одређен притвор и наређено издавање потернице. Притворен је 1. 3. 2004. године и притвор је трајао до 11. 10. 2004. године, када је укинут. Међутим, првостепени суд због погрешног правног става није утврђивао чињенице везане за одређивање притвора односно разлоге за одређивање притвора, односно његов законски основ. Није утврђивао дали је притвор продужаван из истих разлога због којих је и одређен, као ни понашање тужиоца као окривљеног, нити његов однос према утврђивању правог стања ствари у вези са покренутом истрагом. Све ове чињенице и околности битне су за утврђивање одговорности тужене према члану 172 ЗОО.”

На основу члана 584 ЗКП-а, неосновано лишеним слободе сматра се лице које је било лишено слободе, а није дошло до покретања поступка, или је правноснажним решењем поступак обустављен или је оптужба одбијена, или је поступак правноснажно окончан одбијајућом или ослобађајућом пресудом, те лице које је издржавало казну затвора, а поводом захтева за понављање кривичног поступка или захтева за заштиту законитости изречена му је казна затвора у краћем трајању од издржане казне, или је изречена кривична санкција која се не састоји у лишењу слободе, или је оглашено кривим, а ослобођено од казне, затим лице које је било лишено слободе дуже времена него што траје кривична санкција која се састоји у лишењу слободе која му је изречена, као и лице које је услед грешке или незаконитог рада органа поступка лишено слободе или је лишење слободе трајало дуже или је задржано дуже у заводу ради извршења кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.

Накнада штете не припада лицу које је својим недозвољеним поступцима проузроковало лишење слободе. Наредним чланом 585, ставом 1 ЗКП-а, прописани су случајеви када се лице не сматра основано осуђеним. Дакле, неосновано осуђеним лицем сматра се лице према којем је била правноснажно изречена кривична санкција или које је оглашено кривим, а ослобођено од казне, а поводом ванредног правног лека правноснажно је обустављен нови поступак или је оптужба правноснажно одбијена или је окончан правноснажном ослобађајућом пресудом.

Осуђени неће имати права на накнаду штете ако је својим лажним признањем или на други начин намерно проузроковао своју осуду, осим ако је на то био принуђен, те ако је до обуставе поступка или одбијања оптужбе дошло због тога што је у новом поступку оштећени као тужилац, односно приватни тужилац, одустао од гоњења или што је оштећени одустао од предлога, а до одустанка је дошло на основу споразума са окривљеним. У случају осуде за кривична дела у стицају, право на накнаду штете може се односити и на поједина кривична дела у погледу којих су испуњени услови за признање накнаде (члан 585, став 3 ЗКП-а).

3. Критеријуми које суд цени при доношењу одлуке о висини новчане накнаде

Приликом одмеравања висине новчане накнаде, од значаја јесу следеће околности: дужина трајања неоснованог лишења слободe; да ли је у име осумњиченог или осуђеног у току поступка објављено у средствима јавног информисања; тежина осуде, односно да ли је лице боравило у самици; услови издржавања казне лишења слободe; губитак угледа у средини; присилно одвајање од породице; старост; оствареност као родитељ и друге околности, субјективног или објективног карактера (Радованов, 2008, стр. 299). Уколико се досуђује новчана казна, она се досуђује у једном износу.

У прилогу наведеном сведочи Решење Вишег суда у Крагујевцу²: „Када одмерава висину новчане накнаде за нематеријалну штету због неосновано изреченог притвора, суд води рачуна, поред објективних околности, и о субјективним околностима као што су ранија осуђиваност, породично стање окривљеног и циљ којем ће новчана накнада служити“.

Из образложења:[...] „Према стању у списима предмета и разлозима из оспорене пресуде, произилази да је тужилац против тужене поднео тужбу 18. 10. 2010. године ради накнаде нематеријалне штете, да се писменим захтевом од 12. 8. 2010. године обратио Министарству правде у Б ради исплате накнаде штете у износу од 300.000,00 динара, да је правноснажном кривичном пресудом ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело подстрекавање на злоупотребу службеног положаја у покушају из члана 359, става 1 у вези са чланом 34, ставом 2 и чланом 30 КЗ-а, да је тужилац раније осуђиван кривичним пресудама, да је решењем МУП-а, ПУ К, ПС Б, осумњичен због кривичног дела

² Решење Вишег суда у Крагујевцу, Гж 2416/11 од 24. 10. 2011.

злоупотребе службеног положаја и задржан у притвору, у трајању од 48 сати. Утврђене су и чињенице да је тужени у одговору на тужбу признао тужбени захтев тужиоца за исплату нематеријалне штете, по траженом основу у износу од 30.000,00 динара.

Вештачењем путем вештака неуропсихијатра, суд је утврдио чињенице, да је време проведено у притвору, тужилац доживео стресно и као интензивно афективно стање, пре свега због личне угрожености и неизвесности, што се односи на његове пословне активности, био је свестан и реакције пословне средине, породице, средине у којој живи, па и шире, чему је допринело и писање штампе. Према налазу и мишљењу вештака и по изласку из притвора, код тужиоца је у следећа два месеца, такође било елемената посттрауматског стресног поремећаја. Поред тога, тужилац је трпео душевне болове само до периода када је донета првостепена кривична пресуда, а касније није.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, правилно је, и по правном закључку Вишег суда, поступио првостепени суд, када је применом члана 200, става 1 ЗОО-а, обавезао туженог да тужиоцу накнади нематеријалну штету за претрпљене душевне болове услед неоснованог лишења слободе, као и на име претрпљених душевних болова због повреде части, угледа, слободе и права личности у износу од 50.000,00 динара, са правилним правним закључком, да душевни болови због неоснованог лишења слободе представљају јединствен вид штете, који обухвата све штетне последице нематеријалне штете, везане за личност оштећеног, проистекле из неоснованог лишења слободе, те да се за ову штету досуђује наведени износ накнаде, као и да је парнични суд у погледу постојања кривичног дела и кривичне одговорности учиниоца, чл. 13 ЗПП-а, везан за правоснажну пресуду кривичног суда, којом се оптужени оглашава кривим, и да је сходно одредбама члана 154, става 1 ЗОО-а, тужиочево потраживање накнаде штете по траженом виду основано. Приликом досуђивања висине накнаде по траженом основу, у износу од 50.000,00 динара, првостепени суд је водио рачуна да се досуђеном накнадом не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом, и правилно је одбио захтев тужиоца за исплату нематеријалне штете по траженом основу, односно у делу захтева за износ од 180.000,00 динара, према члану 200, према ставу 2 ЗОО-а. Правилан је и закључак првостепеног суда да тужиоцу на досуђени износ накнаде нематеријалне штете припада законска затезна камата почев од дана пресуђења, чл. 277 ЗОО-а, јер је висина нематеријалне штете утврђена од стране суда на дан доношења пресуде.

Међутим, првостепени суд није правилно применио материјално право члана 200 ЗОО-а, када је тужиоцу ставом 1 изреке, досудио износ од још 70.000,00 динара (укупно 120.000,00 динара). Ово стога, што суд приликом одмеравања правичне накнаде није водио рачуна о свим критеријумима – околностима за одмеравање накнаде, и то објективним критеријумима, времену проведеном у притвору, 48 часова ради испитивања тужиоца, да је тужилац могао искористити претходно средство рехабилитације из члана 199 ЗОО-а, такође, суд није водио рачуна ни о субјективним критеријумима, тужичев ранији и непорочни живот, као и његову осуђиваност.“

Закључује се да се накнада штете због претрпљених душевних болова услед неоснованог лишења слободе и неосноване осуде утврђује у односу на све околности случаја (објективне и субјективне околности). Суд цени налаз и мишљење вештака неуропсихијатра ради доношења што правичније и исправне одлуке у контексту одмеравања висине новчане накнаде. Оштећени имају право да поставе висину накнаде штете у износима који они сматрају да би им требало досудити, а коначну одлуку доноси суд. Одлуку доноси у оквиру постављеног тужбеног захтева и никако супротно тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Тако се висина нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе досуђена лицу које казну издржава у кућним условима, са наногицом, не може уподобити са вишином ове штете која се досуђује лицу које казну издржава у затвору – у прилогу наведеном Пресуда Апелационог суда у Нишу³.

Из образложења:[...], „Неоснованим лишењем слободе тужиоцу је нанет душевни бол због повреде права личности, па је првостепени суд правилно одлучио када је усвојио његов тужбени захтев за накнаду нематеријалне штете, применом члана 18 и члана 584, става, 1, тачке 4 ЗКП-а. Међутим, основано се жалбом тужене оспорава досуђена висина ове штете у износу од 150.000,00 динара, с обзиром на то да је погрешно примењено материјално право, тј. одредбе члана 200 ЗОО.

Наиме, накнада нематеријалне штете представља сатисфакцију којом се ублажавају поремећаји настали у духовној сфери оштећеног, а у конкретном случају зависи од дужине неоснованог боравка у затвору, породичних прилика тужиоца, његовог занимања и целокупног друштвеног живота. Ценећи све околности случаја, субјективне и

³ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 4892/18 од 30. 8. 2018. године.

објективне критеријуме за одређивање висине накнаде, чињеницу да тужилац казну затвора није издржавао у Установи за извршење кривичних санкција, већ у свом дому, у кући у Н., где је боравио са осталим члановима породице и имао друге погодности које подразумева овај начин извршења казне уз примену мере електронског надзора, овај суд налази, да је досуђена висина нематеријалне штете у износу од 150.000,00 динара превисоко одређена и да му, с обзиром на лична својства, природу кривичног дела, и то да раније није осуђиван, да је у кућном затвору због застарелости извршења кривичне санкције неосновано провео 36 дана, припада правична накнада од 75.000,00 динара.“

4. Специфичности претрпљене нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде

Својевремено, под утицајем предратних закона, новчана накнада неимовинске, односно нематеријалне штете називала се болнином. Том речју се описивао душевни бол који би лице трпело због повреде личних добара односно права личности. Наиме, с обзиром на то да права личности спадају у апсолутна субјективна права, њихова повреда је врло осетљиво питање (Петровић, 1996, стр. 44).

Међутим, накнада нематеријалне штете строго је личне природе и припада само оштећеном лицу, али не и његовим наследницима (Салма, 2007, стр. 623). Изузетак од наведеног чине наследници који наслеђују само право оштећеног на накнаду имовинске штете, а ако је оштећени већ истакао захтев, наследници могу наставити поступак само у границама већ постављеног захтева за накнаду имовинске штете (члан 590, став 1 ЗКП-а). Наследници оштећеног могу после његове смрти наставити поступак за накнаду штете односно покренути поступак ако је оштећени умро пре истека рока застарелости и од захтева се није одрекао, у складу са правилима о накнади штете прописаним ЗОО (члан 590, став 1 ЗКП-а). Оштећеном лицу припада право на накнаду како нематеријалне штете тако и материјалне штете.

При одмеравању висине новчане казне, суд одлучује слободном оценом. Будући да накнада нематеријалне штете није егзактна и прецизна, већ зависи од слободне оцене и процене субјективних и објективних околности случаја од стране надлежног органа, односно суда, то се наведена накнада чини несигурном.

Институтом неоснованим лишењем слободе и неоснованом осудом, између осталог, повређује се и слобода. „Слобода се уобичајено одређује

као могућност да се живи по властитом избору, а њене карактеристике јесу универзалност (припада свим људима), свеобухватност (протеже се на аспекте људске егзистенције), права признатости и заштитености (због чега је призната као једна од највиших уставних вредности), ограничености (правима и слободом других појединаца и јавним интересом)“ (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 143).

Уставом су зајемчена сва права и прописано је да се она непосредно примењују. У случају ускраћења или ограничења истих, правила која се у том случају примењују морају бити у складу са законом и уставним начелима и одредбама.

Лице које није лишено слободе, а неоправдано је покренут кривични поступак, не може захтевати накнаду (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 151). Наведено из разлога што су та лица заштићена презумпцијом невиности.

Истражујући предметну материју, изводи се закључак, из прегледа досадашње судске праксе, да оштећена лица, уз захтев за накнаду због претрпљених душевних болова, током боравка у притвору или издржавању затворске казне, подносе и захтев због претрпљених душевних болова услед повреде части и угледа. „Накнада за повреду части, угледа, слободе или права личности досуђује се за случај ако се речима, усмено или писмено, неком гримасом или неким гестом омаловажи неко лице у тој мери да то чињење за то лице представља не само увреду или клевету у смислу омаложавања тог лица, већ и душевни бол због повреде угледа и части“ (Вељковић, 2020, стр. 652). Повреда части и угледа може се учинити путем телевизије, штампе, радија или на неки другачији начин.

Дуго времена је у правној доктрини, али и у пракси, било спорно питање дали оштећеном лицу припада појединачно накнада нематеријалне штете за сваки вид или би се требало узети у обзир јединствен вид штете. Данас је заступљен став да се оштећеном лицу досуђује јединствен износ новчане накнаде узимајући у обзир и ценећи сваку штетну последицу по његову личност. Ту се нарочито узима у обзир углед који је оштећено лице уживало у средини у којој станује, радно окружење, професија којом се бави, године живота, стање здравља оштећеног лица – субјективни параметри, односно околности, или критерији, као што су време трајања притвора, дужина трајања издржавања казне затвора, као и друге околности које утичу на психичке болове оштећеног лица као натписи у штампи итд. – објективне околности.

Као спорно питање, у правној пракси, појавило се и питање да ли оштећено лице има право на накнаду штете по основу неискоришћеног

годишњег одмора. Одговор је да нема, јер то није предвиђено законом као право на ту околност.

Суд при одмеравању висине накнаде узима у оцену и чињеницу да ли је оштећеном лицу дата морална сатисфакција у виду јавног објављивања пресуде. Дакле, апсолутно се све околности цене, јер се ради о врло комплексном основу за потраживање накнаде нематеријалне штете, а и досуђује се у једном износу.

Због спречености рада, оштећено лице има право на накнаду материјалне штете. Исто тако, у случају повреде части и угледа, може настати и основ за накнаду материјалне штете (тако нпр. оштећено лице које је предузетник или ималац организације може изгубити пословни углед који је имао услед неосноване осуде или услед основаног лишења слободе (ималац самосталне занатске радње)) (Милошевић, 1982, стр. 199). Основ за поменути накнаду остварују и издржавана лица од стране оштећеног лица.

Досуђивањем новчане накнаде штете омогућава се оштећеном лицу да сам изабере најприкладнији начин успостављања психичке и емоционалне равнотеже која је постојала пре штетног догађаја по том лицу (Антић, 2014, стр. 521).

5. Поступак остваривања права на накнаду нематеријалне штете

Поступак остваривања права на накнаду штете одвија се у две фазе. У складу са чланом 588, ставом 1 ЗКП-а, пре подношења суду тужбе за накнаду штете, оштећени је дужан да поднесе захтев Министарству надлежном за послове правосуђа ради постизања споразума о постојању штете, врсти и висини накнаде. О захтеву за накнаду штете одлучује Комисија за накнаду штете, чији се састав и начин рада уређује актом Министарства надлежног за послове правосуђа (члан 588, став 2 ЗКП).

Поступак пред надлежним министарством, по којем се постиже споразум у погледу накнаде штете, одвија се по одредбама Закона о општем управном поступку (2016), а Комисија министарства може, уколико се укаже потреба, да у том поступку изводи доказе и прикупља одређена обавештења (Петровић & Мрвић Петровић, 2012, стр. 157).

Надлежни орган може да усвоји захтев оштећеног на накнаду штете у целости, да га делимично усвоји или да констатује да није могуће споразум постићи, а о којој немогућности је реч, у обавези је да обавести оштећено лице. У случају делимичног усвојења захтева, оштећено лице

има право да поднесе тужбу суду у контексту у погледу неусвојеног захтева. Уколико у року од 3 (три) месеца рачунајући од дана када је оштећено лице поднело захтев, не добије уопште одговор од стране надлежног министарства (ћутање администрације), оштећени има право да покрене парнични поступак пред надлежним судом, у складу са одредбама Законом о парничном поступку (2011).

6. Закључак

Накнада нематеријалне штете због неоснованог лишења слободе и неосноване осуде комплексан је институт зато што његова повреда обухвата више видова нематеријалне штете. Накнадом нематеријалне штете настоји се оштећено лице вратити у онај положај и стање у којем би било да није наступила повреда личних добара. Имајући у виду да лична добра немају тржишну вредност, одлука о висини и обиму накнада нематеријалне штете врло је осетљиво питање. Свако лице је индивидуа за себе и иако суд арбитарно одређује обим и висину накнаде штете, иста не сме да погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом. Исто тако, накнадом нематеријалне штете не смеју се ни унижавати људска добра.

Оно што је апострофирано код сваког облика накнаде нематеријалне штете као основ за накнаду, па и код овог вида, јесте да је оштећено лице заиста трпело и трпи душевне болове. То је основ за накнаду нематеријалне штете. Уколико лице не трпи душевне болове, онда и нема основа за накнаду нематеријалне штете. Суд цени све околности случаја, а нарочито субјективне околности као што су место где живи, занимање оштећеног лица, да ли је лишење слободе или осуда медијски пропраћена, да ли је оштећено лице остварено у улози оца или мајке, године живота итд.

С тим у вези, као спорно, поставља се питање да ли лица блиска оштећеном лицу имају право на накнаду нематеријалне штете због неосноване осуде и неоснованог лишења слободе. Одговор је да немају. Ипак, неколицина правних теоретичара сматра да би требало досудити износе блиским лицима уколико трпе душевни бол због овог вида нематеријалне штете. Мишљења смо да би требало накнаду нематеријалне штете досудити најближим лицима, а то су деца и супруг/а оштећеног лица. У том смислу, деца, а нарочито уколико похађају основну и средњу школу, могу да трпе душевне болове због задиркивања од стране вршњака, која знају веома бити непријатна. У том узрасту деца су осетљиве доби (у пубертету), те би требало подробније анализирати

овај основ. Свакако, мишљења смо да не би требало да се шири овај круг лица на лица која живе у домаћинству.

У случају да се о лишењу слободе лице обавештавало или приказивало путем средстава јавног информисања, суд ће, на његов захтев, објавити у средству јавног информисања саопштење о одлуци из које произилази неоснованост лишења слободе, односно неоснованост осуде (члан 592, став 1 ЗКП-а). Ако случај није приказан преко средстава јавног информисања, овакво саопштење ће се, на захтев тог лица, доставити државном и другом органу, предузећу и другом правном или физичком лицу код кога је лице неосновано лишено слободе или неосновано осуђено у радном односу (члан 592, став 1 ЗКП-а). После смрти тако осуђеног лица, право на подношење предметног захтева припада његовом брачном партнеру, лицу са којим је живело у ванбрачној или другој трајној заједници живота, деци, родитељима, браћи и сестрама.

Овде је потребно истаћи да је судска пракса неуједначена, те су поједини истакнути правници предложили да се донесу критеријуми о распонима новчаних накнада, као и критерији за утврђивање висине накнаде нематеријалне штете. Наведени распони новчаних накнада представљали би оријентир у оквиру којих суд, при слободној оцени, одређује висину новчане накнаде нематеријалне штете. Раније, суд је био ограничен Уредбом о накнади штете на лицима (2010), која је прописивала критеријуме за утврђивање материјалне штете и начина утврђивања висине новчане накнаде на име нематеријалне штете (Варађанин, 2024, стр. 202). Међутим, Уредба је проглашена неуставном.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, Тања Варађанин, Марко Станковић, Марија Станковић, методологија, Тања Варађанин, Марко Станковић, формална анализа, Тања Варађанин и Марија Станковић, ресурси, Тања Варађанин писање – припрема оригиналног нацрта, Тања Варађанин, Марко Станковић, Марија Станковић, писање – преглед и уређивање, Марко Станковић, Марија Станковић. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Varađanin Tanja

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Stanković Marija

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Stanković Marko

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

**COMPENSATION FOR NON-MATERIAL
DAMAGE FOR MENTAL ANGUISH
SUFFERED DUE TO UNLAWFUL
DEPRIVATION OF LIBERTY AND
WRONGFUL CONVICTION**

ABSTRACT: Compensation for non-material damage for mental anguish suffered as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction represents one of the forms of compensation for non-material damage. The Constitution of the Republic of Serbia (2006) directly guarantees the fundamental rights and freedoms of every person. Violation of an individual's psychophysical integrity is prohibited. Everyone has the right to personal liberty and security (Article 27(1) of the Constitution of

the Republic of Serbia). Deprivation of liberty is permitted only on grounds and in a procedure prescribed by law. In the event of unlawful deprivation of liberty or wrongful conviction, the injured party's freedom and dignity—and consequently their reputation in society—are jeopardized. Although the presumption of innocence applies, the proceedings themselves constitute a source of discomfort and stress for the person against whom they are conducted. Such a person suffers mental anguish as a result of unlawful deprivation of liberty and wrongful conviction. In view of the foregoing, the aim of this paper is, on the basis of statutory regulation and relevant judicial decisions, to present general legal solutions in a more concise and systematic manner, as well as to outline the procedure for exercising the right to this type of compensation for non-material damage. The paper also seeks to clarify the subjective and objective circumstances that courts assess when determining the amount of compensation and the merits of the injured party's claim for non-material damage, and to point to inconsistent judicial practice that should be harmonized.

Keywords: *non-material damage, unlawful deprivation of liberty, wrongful conviction, monetary compensation.*

Литература

1. Антић, О. (2014). *Облигационо право; (осмо издање)*. Београд: Правни факултет Универзитета
2. Варађанин, Т. (2024). Новчана накнада због претрпљених душевних болова услед наружености У: Почуча, М. (уред.), *XXI Међународни научни скуп „Правнички дани – проф. др Славко Царић“ Одговори правне науке на изазове савременог друштва* (стр. 193–204). Нови Сад: Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе
3. Вељковић, Д. (2020). *Коментар закона о облигационим односима I – општи део о облигационим односима – I део*. Београд: Nova consulting
4. Радованов, А. (2008). *Облигационо право – општи део*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе
5. Салма, Ј. (2007). *Облигационо право, (шесто издање)*. Нови Сад: Правни факултет
6. Милошевић, Љ. (1982). *Облигационо право, (шесто измењено и допуњено издање)*. Београд: Савремена администрација

7. Петровић, З. (1996). *Накнада нематеријалне штете због повреде права личности*. Београд: Војна књига
8. Петровић, З. & Мрвић Петровић Н. (2012). *Накнада нематеријалне штете*. Београд: Службени гласник
9. Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06 и 115/21
10. Закон о облигационим односима. *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03 – Уставна повеља и *Службени гласник РС*, бр. 18/20
11. Закон о општем управном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 18/16, 95/18 – аутентично тумачење и 2/23 – одлука УС
12. Законик о кривичном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14, 35/19, 27/21 – одлука УС и 62/21 – одлука УС
13. Закон о парничном поступку. *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 49/13 – одлука УС, 74/13 – одлука УС, 55/14, 87/18, 18/20 и 10/23 – др. закон
14. Уредба о накнади штете на лицима. *Службени гласник РС*, бр. 34/10